

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КРИЗА» ТА ЇЇ РОЛЬ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кризові явища та банкрутство суб'єктів господарювання – це проблеми, що виникають в процесі побудови вітчизняної економіки. Основними причинами даного процесу сьогодні постають економічна та політична нестабільність, недосконалість ринку товарів, послуг та, навіть, все більша відкритість ринків України для закордонних товаровиробників. Відзначимо, що це особливо підвищує інтерес до проблем дослідження внутрішніх та зовнішніх економічних проблем вітчизняних господарюючих систем. Зменшення обсягів економічних проблем на підприємствах можливе не лише завдяки покращенню макроекономічних умов господарювання, а й через нарощення можливостей підприємств оптимально оцінити власний кризовий стан, вмінь формувати та адекватно впроваджувати найефективніші антикризові управлінські рішення. Саме тому, є потреба у комплексному підході до тлумачення базових положень теорії криз та кризового стану підприємства, удосконалення методичних підходів оцінювання та прогнозування економічних проблем.

На нашу думку, економічна наука сьогодні по іншому сприймає проблемні питання макро- та мікроекономічних криз на підприємствах. Відзначимо, що протягом останніх десятиліть ситуація докорінно змінилася. Дослідженнями, що присвячені теорії економічних проблем на підприємствах, займалися О.О. Терещенко, В.О. Василенко, Л.О. Лігоненко, А.Н. Пушкар, Т.С. Клебанова, В.С. Пономаренко, О.М. Тридід, Ю.С. Шембель, А.М. Штангрет та інші. Дані дослідження стали теоретичною базою для практичного застосування теорії економічних проблем. Результатом є поштовх для розробки та впровадження методик діагностики кризового стану та загрози ймовірності банкрутства підприємства. Проте, зараз існують теоретичні прогалини як у визначенні сутності понять «криза», «кризовий стан», так і в методиці ідентифікації та оцінки параметрів кризового стану підприємства.

Основними загрозами фінансовій стійкості підприємств практично усіх галузей та секторів економіки України є зниження платоспроможного попиту, втрата налагоджених господарських зв'язків, ринків закупівлі та збуту, суттєве збільшення цін на енергоносії, недосконале правове поле господарської діяльності, неадекватний ринковим вимогам стан управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. З точки зору галузевого аспекту, найбільш вагомий вплив як у конструктивному напрямі, так і деструктивному криза має на підприємства промисловості, особливо підприємства важкої промисловості. Поява кризи на підприємствах зазначеної галузі у сучасних українських умовах має місце зазвичай тому, що в саме цих галузях процеси виявилися складними для управління, й значно помітними для національної економіки [1].

Криза як економічна категорія розглядається зазвичай як складний загострений стан, різкий перелом або занепад. Основними підходами до визначення кризи є:

1. Позитивний, відповідно до якого, криза – це переломний момент у розвитку змін, об'єктивний процес, притаманний кожному життєвому циклу (прихильниками цього підходу є А.Д. Чернявський, В.О. Василенко, В.Г. Сибіряков, Т. Гренц, Ю.В. Яковець, А.А. Богданов).

2. Негативний, відповідно до якого, криза має виключно руйнівний вплив на діяльність підприємства, спричиняє банкрутство (прихильниками цього підходу є А.М. Штангрет, В.Н. Крутько, Р. Хіт, В.С. Ланкіна, С. Фішер, К. Макконел, С. Брю., Г.П. Іванов).

У тлумаченнях кризового стану підприємства можна виділити такі дві складові: суб'єктивну (криза визначається на основі ставлення керівництва до явищ на підприємстві); об'єктивну (криза ідентифікується на основі відповідності характеристик підприємства вимогам зовнішнього оточення).

Неоднозначність у підходах до тлумачення кризи пояснюється існуванням різноманітних видів локальних криз (прояву економічних проблем), які у поєднанні утворюють більш складне явище, тобто кризовий стан підприємства.

Дуже часто у дослідженнях науковців зустрічається факт, що криза на підприємстві – це відхилення фактичного стану господарювання від запланованого. На нашу думку, цей підхід є суб'єктивним; його практична реалізація залежить від кваліфікаційно-професійних якостей управлінців, організації роботи та оптимально побудованого планування на підприємстві, що є недоліком.

Дослідники також розглядають кризу як об'єктивне явище. Найпоширенішими недоліками у такому разі є тлумачення кризи як занадто спрощеного явища у вигляді декількох показників [2, с.533] та подання кризи як погіршення фінансового стану чи інших параметрів діяльності без будь-якого уточнення ступеня їхнього погіршення. Об'єктивні тлумачення істотно обмежують неоднозначні трактування та набагато легше піддаються оцінці, що свідчить про їх визначальну роль при обґрунтуванні кризового стану підприємства.

Отже, на нашу думку, ґрунтуючись на об'єктивну складову тлумачення кризового стану та творчо розвиваючи вищенаведені визначення, погоджуємось, що криза на підприємстві – це загострення суперечностей у соціально-економічній системі підприємства, це загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі функціонування та вимагає від неї якісно нових змін. Дефініція основних термінів полягає у наступному [4]:

- загострення – більш напружений, нестерпний та непримиренний стан;
- загроза – можливість або неминучість виникнення чогось небезпечного, прикрого;
- життєстійкий – здатний виживати у складних умовах, переносити несприятливі умови;
- навколишнє середовище – сукупність економічних умов, в яких функціонує підприємство;
- якісно нові зміни – перетворення в системі організації підприємства.

Для розуміння сутності та створення інформаційного забезпечення для управлінців, важливим є класифікація

криз. Так, з метою конкретизації та звуження кола досліджуваних криз доцільно поділити кризи за рівнем виникнення в економічній системі: макро-, мезо- та мікрорівнях, де мікрорівень – це окрема господарська одиниця та її складові, що і є об'єктом подальшого дослідження. Поряд з цим, у науковій літературі наводиться класифікація криз за наступними ознаками: причина виникнення, джерело появи, наслідки, стадія розвитку, ступінь системності, ймовірність прогнозування, вплив на функціонування підприємства, структура відносин у господарюючій системі та диференціація проблематики тощо.

Слід зазначити, що причини криз, що виникають на підприємствах, можуть бути різноманітними. Умови виникнення кризи можуть бути об'єктивними, суб'єктивними, зовнішніми, внутрішніми, природними, техногенними. Фінансова криза може існувати як вид економічної або в цілому кризи суспільства. Економічний аналіз суб'єктів господарювання потребує розгляду фінансової кризи окремо.

Аналізуючи підходи до трактування дефініції «криза» вітчизняними та іноземними вченими можна стверджувати, що існують полярні точки зору. Криза – об'єктивний процес якісних та кількісних змін, які, в основному, призводять до потенційно негативних результатів функціонування у разі неспроможності підприємства пристосуватись до нових умов та розвиватися або, при успішному управлінні, до позитивної оптимізації діяльності підприємства, якщо існують можливості, час на реагування та прийняття відповідних заходів.

Список використаної літератури

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення : монографія / Т.Г. Васильців. – Львів: Вид-во «Арал», 2008. – 386 с.
2. Манів З.О. Економіка підприємства: навч. посіб. / З.О. Манів, І. М. Луцький. – К.: Знання, 2004. – 580 с.
3. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х т. / Уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – К.: Аконіт, 1999. Т. 1. – 910 с., Т. 2. – 910 с., Т. 3. – 927 с., Т. 4. – 941 с.